

The Role of Awareness and Insight (Başīrah) in the Continuous Movement of the Resistance Front

Sayyid Mohammad Taqi Mousavi Keramati

Department of Theology and Islamic Studies, Farhangian University, Tehran, Iran. mt.mosavi@cfu.ac.ir

Abstract

The objective of the present research is to elucidate the position and function of awareness and insight (başīrah) in the continuous movement of the Resistance Front and to analyze its role in preserving the identity, cohesion, and correct orientation of this current. The study endeavors to demonstrate that awareness and insight are not merely prerequisites for the formation of resistance, but rather the principal factors in its sustainability, reproduction, and expansion at individual, social, and civilizational levels. Among the subsidiary objectives of the research, one can mention elucidating the difference between superficial awareness and profound insight, examining the role of an aware and insightful leadership in guiding the Resistance Front, and analyzing the consequences of a lack of insight in the occurrence of strategic errors. Furthermore, this research intends to demonstrate how continuous awareness-raising and targeted insight-enhancement can immunize the Resistance Front against cognitive warfare, the distortion of realities, and the psychological operations of the enemy, transforming it into an active, creative, and propulsive current in regional and global equations. The research method is descriptive-analytical, and the research data have been collected utilizing a library-based method. The analytical approach of the study aims to present a conceptual model of the role of awareness and insight in the continuation of this movement by linking theoretical foundations with empirical evidence and the historical experiences of the Resistance Front. The findings of the research indicate that awareness and insight possess multi-layered and strategic functions within the movement of the Resistance Front. Firstly, proper awareness-raising leads to the formation of an accurate cognition of the enemy, his objectives, tools, and methods of domination, and prevents oversimplification or superficial analyses when confronting threats. Secondly, insight, as a deeper level of awareness, provides the possibility of distinguishing truth from falsehood (ḥaqq from bāṭil), correct prioritization, and choosing the right path in complex and obscured conditions. Thirdly, awareness and insight play an essential role in reinforcing a shared identity and intra-front cohesion, preventing the emergence of erosive disputes and discursive schisms. Fourthly, these two

Cite this article: Mousavi Keramati, S.M.T. (2026). The Role of Awareness and Insight (Başīrah) in the Continuous Movement of the Resistance Front. *Islamic Governance Studies*, 2(1), p. 259-278.
<https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.73265.1044>

Received: 2025-07-28 ; **Revised:** 2025-10-22 ; **Accepted:** 2025-11-08 ; **Published online:** 2026-03-30

Type of article: Research Article

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

Publisher: Islamic Sciences and Culture Academy

©2026/authors retain the copyright and full publishing rights

components lay the groundwork for elevating the social capital of the Resistance Front and strengthen public trust, popular participation, and social backing for this current. Fifthly, awareness and insight play a significant role in transforming resistance from a defensive reaction into an active and civilization-building action; in such a manner that the Resistance Front can, in addition to confronting threats, place new horizons of regional order and justice-centered discourse before nations. A lack of awareness and insight entails consequences such as passivity, susceptibility to the psychological warfare of the enemy, errors in strategic calculations, and the weakening of the social legitimacy of the Resistance Front. Conversely, continuous insight-enhancement, particularly through inspirational leadership, committed media, intellectual elites, and aware social networks, can continuously reproduce and fortify the movement of resistance. In the final conclusion, it can be stated that awareness and insight are considered the backbone of the continuous movement of the Resistance Front, and without them, this current will be exposed to erosion and deviation. Strategic investment in the realm of awareness-raising and insight-enhancement is not merely a tactical necessity, but rather a strategic and civilizational imperative for the future of the Resistance Front. Attention to these components can transform the Resistance Front into a sustainable, intelligent, and impactful model in regional and global equations, and pave the path for the realization of its long-term objectives.

Keywords: Awareness, Insight (Başīrah), Resistance, Enemy.

دور الوعي والبصيرة في الحركة المستمرة لجهة المقاومة

السيد محمدتقي موسوي كراماتي

القسم التعليمي للإلهيات والمعارف الإسلامية، جامعة فرهنكيان، طهران، إيران. mt.mosavi@cfu.ac.ir

المخلص

يتمثل هدف البحث الحالي في تبين مكانة ووظيفة الوعي والبصيرة في الحركة المستمرة لجهة المقاومة، وتحليل دورهما في حفظ هوية هذا التيار، وانسجامه، وتوجهه الصحيح. ويسعى البحث لبيان أن الوعي والبصيرة ليسا مجرد شرط مسبق لبلورة المقاومة، بل هما العامل الرئيسي في صمودها، وإعادة إنتاجها، وتوسيعها على المستويات الفردية، والاجتماعية، والحضارية. ومن الأهداف الفرعية للبحث يمكن الإشارة إلى تبين الفرق بين الوعي السطحي والبصيرة العميقة، ودراسة دور القيادة الواعية والبصيرة في توجيه جبهة المقاومة، وتحليل آثار فقدان البصيرة في حدوث الأخطاء الاستراتيجية. كذلك، يسعى هذا البحث إلى تبين كيف يمكن للتوعية المستمرة وتعزيز البصيرة الهادف، أن يُحصنا جبهة المقاومة في مواجهة الحرب المعرفية، وتحريف الحقائق، والعمليات النفسية للعدو، وتحولها إلى تيار فعال، وخلاق، ورائد في المعادلات الإقليمية والعالمية. ومنهج البحث هو المنهج الوصفي - التحليلي، وقد جمعت بيانات البحث بالاستعانة بالمنهج المكتبي. وتهدف المقاربة التحليلية للبحث إلى تقديم نموذج مفاهيمي لدور الوعي والبصيرة في استمرار هذه الحركة، من خلال الربط بين المباني النظرية والشواهد العينية والتجارب التاريخية لجبهة المقاومة. وتُظهر نتائج البحث أن الوعي والبصيرة في حركة جبهة المقاومة، يمتلكان وظائف متعددة المستويات واستراتيجية. أولاً، تؤدي التوعية الصحيحة إلى بلورة معرفة دقيقة بالعدو، وأهدافه، وأدواته، وأساليب هيمنته، وتحول دون النظرة التبسيطية أو التحليلات السطحية في مواجهة التهديدات. ثانياً، توفر البصيرة، بوصفها مستوى أعمق من الوعي، إمكانية تمييز الحق عن الباطل، وتحديد الأولويات بصورة صحيحة، واختيار المسار الصائب في الظروف المعقدة والضبابية. ثالثاً، يؤدي الوعي والبصيرة دوراً أساسياً في تعزيز الهوية المشتركة والانسجام داخل الجبهة، ويحولان دون بروز الخلافات الاستنزافية والانشقاقات الخطائية. رابعاً، يُمهّد هذان المكونان الأرضية للارتقاء برأس المال الاجتماعي لجبهة المقاومة، ويُعززان الثقة العامة، والمشاركة الشعبية، والدعم الاجتماعي لهذا التيار. خامساً، للوعي والبصيرة دور مهم في تحويل المقاومة من رد فعل دفاعي، إلى فعل نشط وصانع للحضارة؛ بنحو يمكن لجبهة المقاومة، علاوة على مواجهة التهديدات، أن تضع آفاقاً جديدة من النظام الإقليمي والخطاب المتمحور حول العدالة أمام الشعوب. ويستتبع فقدان الوعي والبصيرة، تداعيات مثل الانفعال، والتأثر بالحرب النفسية للعدو، والخطأ في الحسابات الاستراتيجية، وإضعاف المشروعية الاجتماعية لجبهة المقاومة. وفي المقابل، يمكن لتعزيز البصيرة المستمر، لا سيما من خلال القيادة الملهمة، ووسائل الإعلام الملتزمة، والنخب الفكرية، والشبكات الاجتماعية الواعية، أن يعيد إنتاج حركة المقاومة ويعززها بصورة مستمرة.

استناداً إلى هذه المقالة: موسوي كراماتي، السيد محمد تقي (٢٠٢٦). دور الوعي والبصيرة في الحركة المستمرة لجهة المقاومة. دراسات الحكومة الإسلامية،

ص ٢٥٨-٢٧٨، 2026.73265.1044. <https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.73265.1044>، (١٢).

تاريخ الاستلام: ٢٠٢٥/٠٧/٢٨؛ تاريخ المراجعة: ٢٠٢٥/١٠/٢٢؛ تاريخ القبول: ٢٠٢٥/١١/٠٨؛ تاريخ النشر: ٢٠٢٤/٠٣/٣٠

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

الناشر: المعهد العالي للعلوم والثقافة الإسلامية

نوع المقالة: بحثية

وفي المحصلة النهائية، يمكن القول إن الوعي والبصيرة، يُعدان العمود الفقري للحركة المستمرة لجهة المقاومة، وبدونهما، سيكون هذا التيار عُرضة للاستنزاف والانحراف. إن الاستثمار الاستراتيجي في مجال التوعية وتعزيز البصيرة، ليس مجرد ضرورة تكتيكية فحسب، بل هو إلزام استراتيجي وحضاري لمستقبل جبهة المقاومة. ويمكن للاهتمام بهذه المكونات أن يحول جبهة المقاومة إلى أنموذج مستدام، وذكي، ومؤثر في المعادلات الإقليمية والعالمية، وأن يُمهّد مسار تحقيق أهدافها طويلة الأمد.

الكلمات المفتاحية: الوعي، البصيرة، المقاومة، العدو.

نقش آگاهی و بصیرت در حرکت مستمر جبهه مقاومت

سید محمدتقی موسوی کراماتی

گروه آموزشی الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. mt.mosavi@cfu.ac.ir

چکیده

مقاومت از ارکان مهم نظام رفتاری مکتب اسلام است که بی آن هیچ گام مهمی در فرآیند عینی سازی آرمان‌های اسلامی برداشته نمی‌شود و تحقق کامل آن نیز منوط به ایجاد آگاهی کاملی است که در بالاترین سطح روشن بینی، مسیری تابناک از مبدا تا مقصد ترسیم می‌نماید. پژوهش حاضر کوشیده است نقش عنصر آگاهی و تاثیر آن در حرکت مستمر و پایدار جبهه مقاومت در ابعاد گوناگون را شناسایی کند. با تفکیک دو دوره تاریخی استقرار و استمرار جبهه مقاومت بر پایه تمایزبخشی میان دو نوع آگاهی متصل و منفصل به بررسی مقاومت در دوره استمرار بر پایه آگاهی متصل پرداخته شده است. مطابق با همین چارچوب نظری و مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی، ابعادی از این موضوع که عبارتند از آگاهی از اصول، آگاهی از هدف و آگاهی از دشمن و آگاهی از زمان بررسی شده‌اند. نتایج حاکی از آن است که آگاهی (بصیرت) در دو نقش آگاهی جامع و آگاهی نوعی به حرکت جبهه مقاومت استمرار می‌بخشد. آگاهی جامع که ترکیبی از همه انواع آگاهی‌ها است، از جبهه مقاومت تهدیدزدایی می‌کند و آگاهی نوعی یعنی هر یک از انواع آگاهی‌ها راوردی دربردارد که برای جبهه مقاومت قدرت‌افزایی به ارمغان می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: آگاهی، بصیرت، مقاومت، دشمن.

استناد به این مقاله: موسوی کراماتی، سید محمدتقی (۱۴۰۵). نقش آگاهی و بصیرت در حرکت مستمر جبهه مقاومت. *مطالعات حکمرانی اسلامی*، ۲(۱)،

ص ۲۵۹-۲۷۸. <https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.73265.1044>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۷/۳۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۷؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۱/۱۰

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

©/۱۴۰۵ / نویسندگان دارنده حق مؤلف مقاله خود بدون محدودیت هستند.

۱. مقدمه

مقاومت در شمار مهم‌ترین اصولی است که منابع دینی بدان بسیار فراخوانده‌اند؛^۱ چراکه بی‌وجود آن همه آرمان‌های رهایی‌بخش و انسان‌سازانه نظری به مرحله عمل در نمی‌آیند. باری این چگونگی و نوع مقاومت است که تعیین می‌کند فاصله مبدأ تا مقصد در چه بازه زمانی طی می‌شود؛ اما چگونگی آن تابعی از نوعی آگاهی است که در ادبیات دینی با عنوان بصیرت از آن یاد می‌کنند؛ چراکه بصیرت از حیث وجودی مقدم بر مقاومت است و هر مقاومتی که پدید می‌آید، مشابه آن نوع بصیرتی است که از آن نشأت گرفته است. عنصر آگاهی در بدنه مقاومت، روح حیات و ماندگاری می‌دمد و همانا با آگاهی است که مقاومت برمی‌خیزد و می‌خروشد و می‌ماند؛ بدین‌روی پرداختن به این عنصر حیات‌بخش که برای وجود جبهه مقاومت هم علت محدثه است و هم علت مبقیه؛ بسی ضرورت می‌یابد و شایسته است که اهمیت و ابعاد و تاثیر آن در روند شکل‌گیری و بقای جبهه مقاومت به بحث گذاشته شود. در این راستا، پرسش‌های پژوهش حاضر بدین شرح است:

۱) چه نوع آگاهی در استمرار مقاومت نقش‌آفرین است؟

۲) چه ابعادی از مقاومت نیازمند آگاهی روشن‌بینانه است؟

۳) در صورت فقدان آگاهی، چه آثاری بر جریان مقاومت مترتب خواهد شد؟
ازجمله پژوهش‌های مرتبط با تحقیق حاضر می‌توان به این آثار اشاره کرد:

غرسیان و صفریان (۱۴۰۰)، در پژوهشی با بررسی چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی و راه‌حل‌های قرآن برای مقابله با آن، ضمن برشمردن چالش‌ها، راه مقابله را وحدت، بصیرت و ظلم‌ستیزی یافته و به صورت موجز از بصیرت ذیل چالش‌های سیاسی سخن گفته است.
حدادی، لکزایی و قره‌داغی (۱۴۰۳)، با بررسی ماهیت حکمرانی مقاومت در قرآن کریم براساس نظریه دوفطرت، با چارچوب نظری سازه حرکت در حکمت متعالیه کوشیده‌اند تا تعریفی جامع از مقاومت به دست دهند.

ملک‌زاده (۱۴۰۲)، در پژوهشی مقاومت مردم‌پایه در حکمرانی اسلامی، توجه به نقش مردم در مقاومت و آثار و نتایج آن را بررسی کرده است.

نوشتار حاضر کوشیده تا به صورت مستقل رابطه میان حرکت مستمر مقاومت و اصل بصیرت را در ابعاد گوناگون بررسی کند.

۱. «فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ وَ مَنْ تَابَ مَعَكَ وَ لَا تَطْعَمُوا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» (هود، ۱۱۲)، «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَائِمُ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» (روم، ۳۰)، «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِتْنَةً فَابْتُئُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيراً لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (انفال، ۴۵)، «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِتْنَةً فَابْتُئُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيراً لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (محمد، ۷).

۲. معنائشناسی

واژه بصیرت مشتق از بصر به منای علم و معرفت است (جوهری، ۱۳۷۶، ج ۲، ص ۵۹۱؛ ابن فارس، ۱۴۰۴ق، ج ۱، ص ۲۵۳). راغب اصفهانی معنای بینایی را از آن به دست می‌دهد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۱۲۷). طبرسی در تبیین معنای آن می‌گوید: دلیل روشنی است که اشیاء را آن‌سان که هست، می‌نمایاند (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۴، ص ۵۳۴). برای معادل فارسی آن، معانی‌ای همچون بینش، بینایی، روشن‌بینی، یقین، حجت روشن و برهان قاطع ذکر کرده‌اند (معین، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۵۴۶). شهید مطهری ذیل لفظ بصیرت معنای روشن‌بینی را برگزیده است. ایشان معنای بصیرت را در بیان تقدس نهضت امام حسین (ع) اینچنین توضیح داده است: «توأم بوده با یک بصیرت قوی و نافذ، و آنچه دیگران در ظاهر نمی‌دیدند، او در پشت‌پرده می‌دیده است. آنچه دیگران در آینه نمی‌دیدند، او در خشت خام می‌دیده است. به عبارت دیگر، از محیط خودش پیش بود» (مطهری، ۱۳۸۷، ج ۱۷، ص ۶۰۷). براساس آنچه آمد، آگاهی که در این نوشتار از آن سخن می‌رود، سطحی بالاتر از آگاهی‌های عمومی است که مسیری روشن برای عبور از گردنه‌های سخت اجتماعی برای حق‌خواهان ترسیم می‌کند. یک نوع آگاهی اجتماعی با هویت مکتبی است. آگاهی که دامنه آن هم گذشته را و هم حال را و هم آینده را پوشش می‌دهد؛ آگاهی که با سنجش غایت‌مندان‌های که در آن است، جهت‌مندی حرکت مقاومت را در یک سیر منظم از پیوستگی در مسیر را با گام‌های آهسته یا سریع متناسب با شرایط و موانع تا غایت سامان‌مند می‌کند. مقاومت نیز مشتق یافته از ماده قوم به معنای برخاستن و قیام کردن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۶۹۰). برگردان فارسی آن در معنای ایستادگی کردن، برابری کردن و پایداری کردن می‌آید (معین، ۱۳۸۴، ج ۴، ص ۴۲۸۶). استقامت کاربرد دیگری است که به نظر می‌رسد در واحد معنایی نزدیکی با لفظ مقاومت استعمال می‌شود. این لفظ بهتر می‌تواند معنای مفهوم مقاومت را برساند. علامه طباطبایی در توضیح آن می‌گوید، اصل معنای قیام در همه مشتقات لفظی آن پخش شده و همه مشتقات آن در معنا، به مفهوم قیام بازمی‌گردند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۶۲). ایشان در توضیح استقامت در یک کار می‌گوید، بدین معنا است که به گونه‌ای عمل گردد که هیچ نوع نقص و فساد در آن راه نیافته و به حد کمال خود برسد (همان). بنابراین، مقاومت به معنای استواری و پابرجایی کامل در راه حق و انجام شایسته همه لوازم آن برای تحقق کامل اهداف بلند جبهه مقاومت است.

۳. ادوار تاریخی مقاومت

تاریخ مقاومت را می‌توان با نظر به انقلاب پیامبر (ص) و همچنین انقلاب امام خمینی به طور کلی به دوره استقرار و استمرار تقسیم نمود. هر کدام از این دوره‌ها دربردارنده ویژگی‌های خاصی است که جریان مقاومت متناسب با آن چهره‌ای متفاوت به خود می‌گیرد.

۳-۱. دوره استقرار

در این دوره جریان مقاومت در پی اثبات استقرار در بقای وجود خود در برابر موانع و تهدیدات موجود و پیش‌رو برمی‌آید که متناسب با وضعیت قرار گرفته از حیث زمانی، نوع آگاهی برآمده از آن نیز با مشخصات دوره خود هم‌افق است. مقاومت در دوره استقرار عمدتاً با تحمل صبر در برابر حرکت‌های سرکوبگرانه جبهه دشمن همراه است؛ هرچند شدت خشونت دشمن در این دوره دردناک است؛ اما به موجب رفتار آشکاری که از دشمن سر می‌زند، آگاهی آن ساده، معمولی و عمومی بوده و از آنجا که حول اطاعت از وجود رهبر مقاومت، بنابر ضرورت حفظ موجودیت در برابر خفقان، اختناق و سرکوب دشمن می‌گردد، برخوردار از یک انسجام همگانی و اتحاد عمومی است. تکثر و تنوع آراء، آگاهی عمومی را دستخوش انشعاب و افتراق نمی‌سازد. همچنین وضعیت قرار گرفته در آن بنابر فشار بیرونی از دشمن و اراده‌های درونی در جبهه مقاومت، آگاهی را در کانون فضای ذهنی و روانی جبهه مقاومت جای می‌دهد که در نتیجه رهبری و حرکت جبهه مقاومت متناسب با حوادث پیش آمده و دستیابی به اهداف کوتاه مدت و بلندمدت مقاومت هماهنگ خواهد بود.

۳-۲. دوره استمرار

دوره استمرار مرحله بالاتری از حیات وجودی جبهه مقاومت است. رسیدن به بقای وجود و توانایی در ایجاد ساختارهای قدرت‌ساز، از مختصات این دوره است؛ اما عمدتاً رهاورد آن در آگاهی، به‌سان دوره پیشااستمرار در دسترس، حاضر، عمومی و فراگیر نیست. شاید تمرکز بر ساختارها و غفلت از کلیت نظام، چنین کندروی در آگاهی را پدید آورده است. مقاومت در دوره استقرار که صرفاً یا به صورت تدافعی و حفظ موجودیت ظاهر می‌شود، یا به صورت تهاجمی به منظور تثبیت موجودیتش عمل می‌کند؛ آگاهی آن به سادگی قابل درک است و اجماع عمومی خیلی زود پیرامون آن به وجود می‌آید. اما آگاهی در دوره استمرار بنابر پیچیدگی‌های زمانی و وجود گروه‌های متفاوت فکری، و نه هویتی، لاجرم تنوع پیدا می‌کند و این امکان همیشه وجود دارد که بنابر برداشت‌های مختلفی که از موقعیت‌های متفاوت وجود دارد، فهم آن دیرپاب گردد. از این‌رو برخلاف دوره استقرار، از حالت دستوری به رویکرد تبیینی و اقلانی درمی‌آید. پس، حساسیت و اهمیت آگاهی در این دوره بسیار خطیر و مهم می‌گردد؛ چراکه اگر آگاهی عمومی محقق نشود، چندگانگی در جبهه مقاومت باعث شکاف اجتماعی و کشمکش‌های درون‌گروهی می‌گردد و شوکت و قدرت آن فرومی‌کاهد و عاقبت، زنگ خطر سقوط و سرنگونی به صدا در خواهد آمد.

۴. گستره آگاهی

آن آگاهی جبهه مقاومت را همیشه در یک سطح قابل قبول از آمادگی در برابر حوادث فتنه‌انگیز قرار می‌دهد که بهره‌مند از یک آگاهی متصل باشد؛ یعنی به هم پیوسته و در لحظه؛ آگاهی که مدام در حال

صیورت و جوشیدن باشد، و نه یک آگاهی منفصل و دور از هم و با فاصله که فرصت نفوذ در آن را به دشمن تقدیم کند. امام علی (ع) از غفلت در برابر دشمن ضعیف نیز نمی کرده است: «لَا تَسْتَصْغِرَنَّ عَدُوًّا وَإِنْ ضَعُفَ» (آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۷۴۶)، «دشمن را کوچک نپندار؛ هر چند ناتوان شده باشد». «مَنْ نَامَ عَنْ عَدُوِّهِ أَتْبَهَتْهُ [بِتَبَهُهُ] الْمَكَائِدِ» (آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۶۳۰)، «هر کس از دشمن غفلت کند، دسیسه‌های دشمن او را به خود آورد». آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص گستره بصیرت چنین می‌فرماید: «بصیرت یعنی شناخت لحظه‌ها، لحظه را باید شناخت؛ نیاز را باید دانست. شناسایی لحظه‌ها و انجام کار در لحظه نیاز، خیلی چیز مهمی است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۰/۲۹). آگاهی منفصل یک آگاهی مقطعی و تقویمی و تاریخی است. گونه‌ای از آگاهی که جامعه خود را در مرکز آگاهی بخشی آن حس نمی‌کند و به تعبیر دیگر حضوری نیست، فاقد قدرت چابک‌سازی و به‌روزرسانی جنبش عمومی و نهضت همگانی برای حفظ از تهدیدها و صیانت از دستاوردها و دستیابی اهداف جبهه مقاومت است.

۴-۱. دوران مذاکره

در روند آگاهی متصل هیچ نوع خللی وجود ندارد که منجر به پایین آمدن سطح هوشیاری جبهه مقاومت گردد؛ حتی با تغییر شرایط از جنگ به مذاکره نیز باعث نمی‌شود تا خط اصیل و آرمان‌های بلند جبهه مقاومت در رفت و آمدهای دیپلماتیک کمرنگ شود. امام علی (ع) در یک بیان هشداردهنده، دوستانش را از چنین تهدید نمی‌برحذر می‌دارد: «لَا تَغْتَرَنَّ بِمُجَامَلَةِ الْعَدُوِّ فَإِنَّهُ كَالْمَاءِ وَإِنْ أُطِيلَ إِسْخَاؤُهُ بِالنَّارِ لَا يَمْتَسِعُ [لَمْ يَمْتَسِعْ] مِنْ إِطْفَائِهَا» (آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۷۵۱)، «از نرمش دشمن فریب نخورید که او به‌سان آب می‌ماند؛ گرچه گرم شدنش با آتش طولانی است، اما از خاموش کردن آن سر بر نمی‌تابد. رهبر انقلاب نیز در تبیین این اصل تاکید می‌کند که: «جمهوری اسلامی متحجر، و در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نوبه‌نو فاقد احساس و ادراک نیست، اما به اصول خود شدت پایبند و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان به شدت حساس است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۴).

۴-۲. دوران صلح

زمان صلح نیز معمولاً هوشیاری بالا و بیداری دقیق زمان پیش از آن را بنابر طبیعت آرامش ندارد، اما از منظر افق نگاه بلند جبهه مقاومت، وجود آگاهی می‌بایست به‌سان گذشته، فعالانه همه امور را به دقت پیشین و حتی بیشتر از آن حفظ نماید. امام علی (ع) در عهدنامه مالک اشتر یادآور می‌شود که شعاع آگاهی از دشمن، لازم است در زمان صلح نیز روشن نگاه داشته شود و باید از هرگونه حسن ظن به دشمن دوری جوید، «الْحَدَرَ كُلَّ الْحَدَرِ مِنْ عَدُوِّكَ بَعْدَ صَلَاحِهِ فَإِنَّ الْعَدُوَّ رَبِّمَا قَارَبَ لِيَتَغَفَّلَ فَخُذْ بِالْحَزْمِ وَ اتَّهَمْ فِي ذَلِكَ حُسْنَ الظَّنِّ» (نهج البلاغه، نامه ۵۳)، «پس از صلح از دشمنت برحذر باش، چه بسا دشمن برای فروردنت در غفلت به تو نزدیک شده است؛ پس احتیاط کن و از حسن ظن به دشمن دوری جو.

۴-۳. دوران عادی شدن روابط

شاید در بدایت امر به نظر برسد که این دوره نیاز کمتری به میزان آگاهی بالایی همچون ادورا گذشته داشته باشد؛ اما بنابر درک صحیح از واقعیت‌های حاکم بر مناسبات سیاسی، با وجود تغییر در رفتار سیاسی، اما نوع آگاهی در همان سطح گذشته باقی می‌ماند، «لَا تَأْمَنُ عَدُوًّا وَإِنْ شَكَرَ» (آمدی، ۱۳۶۶، ص ۴۸۳)، «از دشمنت ایمن مباش، هر چند سپاسگزارت باشد». آیت الله خامنه‌ای رهبر جریان مقاومت در این باره چنین می‌فرماید: «از دشمنی دشمن نباید غفلت کرد؛ به قول سعدی «دشمن چون از همه حیلتی فروماند * سلسله دوستی بجنباند»؛ آنگاه در دوستی کاری کند که هیچ دشمنی نکرده باشد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۲/۱۵). در این دوره دشمن بیرون از مرزهای سرزمینی که ره به جایی نبرده است، با عادی شدن روابط، اجازه ورود به حریمی می‌یابد که در گذشته امکان نزدیک شدن به آن را نداشت. چنانچه انگیزه‌های دشمنی پیشین را نمانده داشته باشد؛ از آن سو میزان احتیاط جبهه مقاومت را اندک و کم‌سو انگارد، ضربه زدن او در دوران صلح بی‌گمان مرگبارتر خواهد بود. بنابراین، آگاهی در طراز جبهه مقاومت هرگز دمی از دسیسه دشمن در هر حالتی نمی‌آساید و حتی سطح هشدارآمیز آگاهی او در این دوره از خطر دشمن بالاتر نیز می‌رود.

۵. آگاهی از اصول

جزء مهم‌ترین اقسام آگاهی است که قطعاً آثار عمیقی در روند و حرکت مقاومت می‌گذارد؛ چرا که هم در تشخیص دوست از دشمن موثر است و هم میزان و چگونگی شدت و ضعف در کنش‌ها و واکنش‌ها را در جبهه مقاومت به طور مشخص در مقابل دشمنان تعیین می‌کند. به طور نمونه کلام باری تعالی در این باره چنین می‌گوید: «مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ رُسُلِهِ وَ جِبْرِيلَ وَ میکَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ» (بقره، ۹۸). این آگاهی هم به جبهه مقاومت ثبات قدم می‌بخشد و هم خط‌مشی‌ء روشنی از قاطعیت و انعطاف‌پذیری ترسیم می‌کند. البته فروعاً نیز به نسبت دوری و نزدیکی که با این اصول می‌یابند، نوع کنش و واکنش‌ها را مطابق با این فاصله برمی‌انگیزانند. به طور نمونه سبب نزول سوره کافرون و معنای آن، قاعده مشخصی از پابرجایی بر اصول در گفتگوی با جبهه دشمنان به دست می‌دهد، چند نفر از بزرگان قریش با یک بسته پیشنهادی خاص نزد رسول خدا(ص) آمدند، مذاکره‌کنندگان درخواست کردند یک سال پیامبر از دین آنها متابعت کند و آنان نیز یک سال به دین پیامبر درآیند. رسول خدا(ص) نپذیرفت. آنان در ادامه پیشنهادشان را رقیق‌تر کردند و خواستار نرمشی کمتر از فرستاده خدا شدند. فقط بعضی از بت‌هایشان را استلام کند تا خدای او را بپرستند. سوره «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» نازل گردید و در آن دوران توان فرسای مکی، چنین انعطافی را جایز ندانست (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۱۰، ص ۳۲۲). نوع برخورد پیامبر(ص) با اخلل نیز نمونه قابل توجهی است که چگونگی تاثیر اصل و قاعده حفظ و پابرجایی بر

اصول در عدم انعطاف و نرمش و تسامح در قبال رفتارهای ساختارشکنانه را روشن می‌سازد. او در مکه اشعاری با مضمون هتک حرمت پیامبر (ص) می‌سرود و به کنیزانش می‌سپرد تا با سر دادن آواز، آن را بخوانند در روز فتح مکه از بخشش عمومی پیامبر (ص) استثناء و خونس حلال گردید. پیامبر (ص) اعلام کرد این حکم لازم‌الاجرا است؛ حتی اگر خود را به پرده کعبه بیاویزد (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۸، ص ۵۰۶؛ سیوطی، بی‌تا، ج ۵، ص ۳۴۹). بازتاب این اصل در حکم تاریخی امام خمینی در قبال سلمان رشتی نیز تابعی از این قاعده در افق فکری جبهه مقاومت است: «سلمان رشدی اگر توبه کند و زاهد زمان هم گردد، بر هر مسلمان واجب است با جان و مال تمامی هم خود را به کار گیرد، تا او را به ذرک واصل گرداند» (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۲۶۸). نتیجه آنکه، با تحقق کامل شناخت و آگاهی از اصول، هیچ نوع عوجاج و جابه‌جایی در اتخاذ تصمیم‌های بجا و نابجا در پابرجایی و انعطاف‌پذیری در حیطه اصول و فروع رخ نمی‌دهد... آیت‌الله خامنه‌ای درباره سیاست تاکید بر اصول می‌گوید: «جمهوری اسلامی... به اصول خود به شدت پایبند و به مرزبندی خود با رقیبان و دشمنان به شدت حساس است. با خطوط اصلی خود هرگز بی‌مبالاتی نمی‌کند و برایش مهم است که چرا بماند و چگونه بماند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷).

۶. آگاهی از هدف

شناخت صحیح هدف، خاستگاه همه اراده‌های راستینی است که آمادگی بلندمدتی برای صبوری رنج‌های سنگین این مسیر را دارد.^۱ تحقق این نوع آگاهی از هدف، حرکت جبهه مقاومت را در مسیر اطمینان‌بخش تری به جریان می‌اندازد و آن را از شتابزدگی، خستگی، نومیدی و سازش بازمی‌دارد و تلاش خستگی‌ناپذیر و مجاهدت دائمی را به ارمغان خواهد آورد و در پی آن هیچ نوع شرایط خاصی، اندیشه جهاد را و عمل مجاهدانه را در جبهه مقاومت از کانون توجه دور نخواهد کرد: «لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرْجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (توبه، ۹۱). در تفسیر عبارت «إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ» آمده است: «گرچه آنها توانایی گرفتن سلاح به‌دست و شرکت در میدان نبرد را ندارند، ولی این توانایی را دارند که با سخن و طرز رفتار خود مجاهدان را تشویق کنند و مبارزان را دلگرم سازند، و روحیه آنها را با شمردن ثمرات جهاد تقویت کنند و به عکس تا آنجا که توانایی دارند، در تضعیف روحیه دشمن و فراهم آوردن مقدمات شکست آنها

۱. «لَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ» (نحل، ۳۶)، «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ» (حدید، ۲۵)، «لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران، ۱۰۴)، «لَقَدْ جَاءَتْكَ نَجَاتٌ مِّنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» (توبه، ۸۸-۸۹).

کوتاهی نورزند؛ زیرا کلمه «نصح» که در اصل به معنی اخلاص بوده، کلمه جامعی است که هرگونه خیرخواهی و اقدام مخلصانه را شامل می‌شود» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱، ج ۸، ص ۸۱)، و آگاهی از ارزش و قدر والای هدف، جبهه مقاومت را برای از جان گذشتگی‌های بزرگ مناسب آن هدف، مهیاء می‌کند. در نتیجه، شهادت طلبی به مثابه یک ارزش مقدس و رکن پایدار جبهه مقاومت نهادینه می‌شود و برون‌داد آن در بالاترین سطح آگاهی از این اصل جبهه مقاومت یا شهید بوده یا در آرزوی شهادت هستند: «مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا» (احزاب، ۲۳). با وجود تحقق کامل عنصر آگاهی از هدف، هیچ مانعی و حادثه و فاجعه‌ای قادر نیست فراروی حرکت مستمر مقاومت، خللی وارد کند. این قاعده با عطف به کلام باری تعالی به خوبی برداشت می‌شود. کلام الهی در این باره هشدار می‌دهد که فاجعه بزرگی چونان فقدان پیامبر (ص) نیز نباید مسلمانان را از ادامه راه بازدارد: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ» (آل عمران، ۱۴۴). در بیان رویداد جنگ احد از نگاه بلند دو نفر از یاران رسول خدا (ص) به نام سعد بن ربیع و خارجه بن زید، سخنی گزارش شده که ستایش همگان را برمی‌انگیزاند. فردی از کنار آن دو گذشت، در حالی که در خونشان می‌غلتیدند، به آن دو گفتند که پیامبر (ص) کشته شده است. در واکنش به این خبر، چنین پاسخ دادند: «فَإِنْ كَانَ قَدْ قُتِلَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، فَقَدْ بَلَغَ مُحَمَّدٌ، فَقَاتِلْ عَنِ دِينِكَ» (واقعی، ۱۴۰۹، ج ۱، ص ۲۸۰؛ ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴، ج ۱۴، ص ۲۷۶)، «اگر پیامبر (ص) کشته شده باشد، خداوند که زنده است و هرگز نمی‌میرد. پیامبر (ص) رسالتش را ابلاغ کرد، پس، برخیز و از دینت دفاع کن».

۷. آگاهی از دشمن

آگاهی از دشمن جزء مهم‌ترین اصولی است که حرکت مستمر مقاومت را به خوبی حفظ می‌کند. درک وجود دشمن، نخستین مرحله از فرایند آگاهی‌سازی نسبت به دشمن است. لازم به یادآوری است که این نوع آگاهی زمانی به صورت وجود متصل و همیشه جاری در بیش جبهه مقاومت به صورت یک اصل پایدار پدید می‌آید که جهان‌بینی وجود دائمی دشمنی باطل در برابر حق، جزء لاینفک نظام فکری آنان باشد. امام خمینی در این باره می‌فرماید: «و تا بانگ لا اله الا الله و محمد رسول الله بر تمام جهان طنین نیفکند، مبارزه هست» (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۲، ص ۱۴۸). «ما می‌گوییم تا شرک و کفر هست، مبارزه هست؛ و تا مبارزه هست، ما هستیم» (همان، ج ۲۱، ص ۸۸). ابتدا باید این آگاهی و شناخت حاصل شود و پس از آن می‌بایست به میزان آگاهی آن افزوده گردد. خداوند در قرآن چندین مرتبه به صورت خاص از دشمنان اسلام نام می‌برد: «لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا» (بقره، ۸۲). «إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا» (نساء، ۱۰۱). امام علی (ع) نیز همین شیوه را در آگاه‌سازی

جامعه به کار برده و در هشدار چینی فرموده است: «أَلَا وَإِنَّ أَخَوْفَ الْفِتَنِ عِنْدِي عَلَيْكُمْ فِتْنَةُ بَنِي أُمَيَّةَ» (نهج البلاغه، خطبه ۹۳). امام خمینی نیز براساس همین قاعده عمل کرده و با هدف حفظ انقلاب اسلامی به صورت خاص از دشمنان جبهه مقاومت نام می‌برد: «ما از شرّ رضاخان و محمدرضا خلاص شدیم، لکن از شرّ تربیت‌یافتگان غرب و شرق به این زودی‌ها نجات نخواهیم یافت. اینان برپادارندگان سلطه ابرقدرت‌ها هستند و سرسپردگانی می‌باشند که با هیچ منطقی خلع سلاح نمی‌شوند، و هم‌اکنون با تمام ورشکستگی‌ها دست از توطئه علیه جمهوری اسلامی و شکستن این سدّ عظیم الهی برنمی‌دارند» (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۵، ص ۴۴۶). «و از مردم می‌خواهیم تا بر پایه‌های اسلامی خویش تکیه زنند و بر غرب و غرب‌زدگان که موجب نابودی فرهنگ آنان شده است، پشت‌پا زنند» (همان، ج ۵، ص ۱۳۳). آیت‌الله خامنه‌ای نیز در رهبری سیاسی خود همین اصل را به صورت ثابت نهادینه کرده است. ایشان در این باره می‌فرماید: «بدانید دشمن هست؛ بعضی‌ها اعتراض می‌کنند که آقا شما چرا دائماً می‌گویید دشمن دشمن! خب [اگر] نگوییم، یادمان می‌رود که دشمن داریم و آن وقت دشمن در غفلت ما می‌آید» (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۱۱/۱۹).

۸. آگاهی از اهداف دشمن

ناآگاهی از اهداف دشمن، جبهه مقاومت را دچار خطای محاسباتی و راهبردی خواهد کرد و به سمت سازش، آسان‌انگاری و فراموشکاری تدریجی از خطر خدعه، فریب و مکر دشمنان روانه می‌کند. آنچه نباید از نظر دور داشت، نوع نتیجه و غایتی است که در مواجهه ساده‌انگارانه و مسامحه‌گرانه با دشمن به دست خواهد آمد. این نوع آگاهی با این نوع پرسش پدید می‌آید که: آیا انعطاف و نرمش همراه با اعتماد کامل و بدون در نظر گرفتن همه جوانب احتیاط‌های لازم، می‌تواند سیاستی قابل اتکاء در رویارویی با جبهه متخاصم باشد؟ بی‌گمان اگر آگاهی کامل نسبت به واقعیت و هویت جبهه باطل وجود داشته باشد، چنین آگاهی هرگز اجازه بروز اراده‌هایی اینچنین در برابر دشمن را نخواهد داد. یکی از اهداف دشمن، سرکوب‌گری است؛ یعنی پس از به دست آوردن امتیازهای لازم در رویارویی با جبهه حق، نوع برخورد سرکوب‌گرانه را اتخاذ خواهد کرد. قرآن کریم در ارائه بسته‌های هدایت خود کوشیده تا این نوع آگاهی را در جبهه اسلامی نهادینه سازد: «كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَقُولُوا عَلَيْكُمْ إِلَّا وَ لَا ذَمَّةَ يُرْسُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ تَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَ أَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ» (توبه، ۸). «إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَ لَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدَأَ» (کهف، ۲۰). «إِنْ يَتَّقُوا لَكُمْ أَغْدَاءَ وَ يَسْطُورُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَ أَلْسِنَتُهُمْ بِالسُّوءِ وَ وُدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ» (ممتحنه، ۲). امام حسن (ع) در بیانی قاطع که خبر از آینده‌ای واضح از فردای سیاسی آن روز می‌داد، چنین با لشکریان ناآگاهش سخن گفت: «أَلَا وَ إِنَّ مَعَاوِيَةَ دَعَانَا لِأَمْرِ لَيْسَ فِيهِ عَزٌّ وَ لَا نَصْفَةٌ» (ابن اثیر، ۱۳۸۶، ج ۳، ص ۴۰۴). آگاهی که در حوادث جزئی زمان حال بماند و ارتباط پیوسته‌اش را با

گذشته بگسلد و امتداد نگاهش به زمان پیش‌رو در امروزش متوقف گردد، آینده را از دست خواهد داد. آن چیزی که حکومت امام حسن (ع) را به بن‌بست سیاسی کشاند و در نهایت آن را به شکست وادار کرد را می‌بایست در ضعف بینش عمومی و ناآگاهی مردم جست (خامنه‌ای، ۱۳۹۷، ص ۱۷۰). تقابلی که میان مردم با امام حسن (ع) پیش آمد، تعارض سود امروز با منفعت فردا بود. وقتی مردم حاضر نشدند برای فردایشان از امروز خود بگذرند، آینده را به دشمن واگذار خواهند کرد. یکی دیگر از اهدافی که با شناخت آن، تاثیر شگرفی در حرکت مستمر جبهه مقاومت خواهد گذاشت و روند پایدار آن را متوقف نخواهد کرد، شناخت هدف دشمن در محو و حذف فکری و اعتقادی جبهه حق است. وقتی این باور عمیق در برابر نگاه ما همیشه خوانا بماند که دشمن به کمتر از نابودی ما نمی‌اندیشد، سازش را در حدّ یک نظر هم جدّی نمی‌گیریم. امام علی (ع) وقتی با پیشنهاد ابقای چند روزه معاویه تا آرام شدن اوضاع سیاسی روبه‌رو شد، چنین واکنش نشان داد: «لا والله، لا استعمل معاویه یومین ابدًا» (طبری، ۱۳۸۷، ج ۴، ص ۴۴۱؛ مسعودی، ۱۴۰۹، ج ۲، ص ۳۵۴). قرآن کریم در ارائه برنامه‌های معرفت‌زایی جبهه مقاومت، روی این مسأله بسیار مهم، فراوان تاکید کرده است: «يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ بِاَقْوَاهِمَ وَّ يَبْئِى اللّٰهُ اِلَّا اَنْ يُنِمْ نُوْرَهُ وَّلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ» (توبه، ۳۲). «وَدُوًّا لَّوْ تَدْهِنُ فَيُدْهِنُوْنَ» (قلم، ۹). «وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَّ لَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ» (بقره، ۱۲۰). در بیش سیاسی امام خمینی نیز چنین قاعده‌ای، یک نوع نظام رفتاری خاصی برای وی در مناسبات سیاسی به وجود آورده است که به عنوان یک مبنای عمل، همواره در کنش سیاسی او حضور دارد. از این‌رو است که دکترین مقاومت در نظرگاه سیاسی امام خمینی با عطف به خواست نهایی جبهه دشمنان در رویارویی با جبهه حق، یک مبارزه و مقاومت تمام ناشدنی و پایان‌ناپذیر است. ایشان در این باره چنین می‌گوید: «نکته مهمی که همه ما باید به آن توجه کنیم و آن را اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار دهیم، این است که دشمنان ما و جهان‌خواران تا کی و تا کجا ما را تحمل می‌کنند و تا چه مرزی استقلال و آزادی ما را قبول دارند. به یقین آنان مرزی جز عدول از همه هويت‌ها و ارزش‌های معنوی و الهی‌مان نمی‌شناسند. به گفته قرآن کریم، هرگز دست از مقاتله و ستیز با شما برنمی‌دارند، مگر اینکه شما را از دینتان برگردانند. ما چه بخواهیم و چه نخواهیم صهیونیست‌ها و امریکا و شوروی در تعقیبمان خواهند بود، تا هويت دینی و شرافت مکتبی‌مان را لگه‌دار نمایند» (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۹۰). امام خمینی با در نظر گرفتن چنین اصل خدشه‌ناپذیری است که هرگونه تغییر رفتاری که به عدول از اصول و اهداف بلند ملی و اسلامی بیانجامد را به شدت تخطئه می‌کند؛ حتی اگر در پوششی از اصطلاحات نرم دیپلماتیک، به‌سان گفتگوی سازنده با جامعه جهانی، تنش‌زدایی و ترمیم چهره بین‌المللی صورت‌بندی شده باشد. حضور این اصل در بیان امام خمینی کاملاً مشهود است: «بعضی مغرضین، ما را به اعمال سیاست نفرت و کینه‌توزی در مجامع جهانی توصیف و مورد شماتت قرار می‌دهند؛ و با دلسوزی‌های بی‌مورد و اعتراض‌های کودکانه می‌گویند جمهوری اسلامی سبب

دشمنی‌ها شده و از چشم غرب و شرق و ایادی‌شان افتاده است! که چه خوب است [به] این سؤال پاسخ داده شود که ملت‌های جهان سوم و مسلمانان، و خصوصاً ملت ایران، در چه زمانی نزد غربی‌ها و شرقی‌ها احترام و اعتبار داشته‌اند که امروز بی‌اعتبار شده‌اند! آری، اگر ملت ایران از همه اصول و موازین اسلامی و انقلابی خود عدول کند و خانه عزت و اعتبار پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) را با دست‌های خود ویران نماید، آن وقت ممکن است جهان‌خواران او را به عنوان یک ملت ضعیف و فقیر و بی‌فرهنگ به رسمیت بشناسند؛ ولی در همان حدی که آنها آقا باشند و ما نوکر؛ آنها ابرقدرت باشند و ما ضعیف؛ آنها ولی و قیم باشند و ما جیره‌خوار و حافظ منافع آنها؛ نه یک ایرانی با هویت ایرانی - اسلامی؛ بلکه ایرانی که شناسنامه‌اش را امریکا و شوروی صادر کند» (همان).

۹. آگاهی از زمان

آگاهی از زمانه با درک صحیح از شرایط حاکم بر ظرف زمانی، بهترین تصمیم‌ها را در جهت چگونگی حرکت‌های اجتماعی در بستر نرمش‌های قهرمانانه و پیش‌روی‌های فعالانه سامان می‌دهد. کاملاً روشن است که با فقدان چنین اصل حیاتی در قوه عاقله یک مکتب و بدنه اجتماعی آن، رفتارهای دوراندیشانه و حساب‌گرانه مقاومت در ورطه کنش‌های هیجانی و مقطعی، تناسب هزینه و فایده را مختل خواهد کرد و نظم راهبردی در استفاده صحیح از زمان دفاع و وقت حمله را آشفته می‌سازد. هرچند ممکن است شرایط سکوت امام علی (ع)، صلح امام حسن (ع) و قیام امام حسین (ع) همه در چارچوب معنای این اصل، یک وجهه خاص از مقاومت با چهره‌های متفاوت آن در قالب آگاهی از شرایط زمانه ترسیم می‌کند. صلح حدیبیه و نرمش رسول خدا (ص) در تنظیم معاهده میان مشرکان، جلوه‌ای از این درک عمیق در مناسبات قدرت با تاکید بر حفظ اصل مقاومت است. شهید مطهری در توضیح روایت «الْعَالَمُ بَرْمَانِيَه لَا تَهْجُمُ عَلَيَّهِ اللّٰوَيْسُ» (کلینی، ۱۴۲۹ق، ج ۱، ص ۶۱)، این موضوع را شرح داده است: «آن کس که زمان خود را درک کند، اوضاع زمان خود را بشناسد، جریانی را که در سطح و بطن زمان مستمر است، درک کند، در کار خود اشتباه نمی‌کند؛ یعنی مردم بی‌خبر از زمان خود، بی‌خبر از اوضاعی که در بطن یا سطح روزگار می‌گذرد، همیشه در اشتباهند، یعنی همیشه عوضی کار می‌کنند، به جای اینکه دشمن را بکوبند، خودشان را می‌کوبند، به جای اینکه سینه دشمن را سیاه کنند، سینه و پشت خودشان را سیاه می‌کنند، سال‌ها باید در تیه بمانند» (مطهری، ۱۳۸۷، ج ۱۷، ص ۲۸۶).

۱۰. آثار فقدان آگاهی

اگر روند آگاهی متصل در همه اجزاء و ارکان جبهه مقاومت به شکلی جامع انجام نپذیرد، آثار ضعف در سیر حرکت جبهه مقاومت پدیدار می‌شود:

۱۰-۱. فتنه

فتنه، پیامد تلخ و ناگوار نبود آگاهی است که بزرگ‌ترین دستاوردهای جبهه مقاومت را می‌بلعد و آینده مقاومت را در تباهی دهشتناکی فرومی‌برد. باری فتنه نگاه بلند و مستمر و رو به جلوی جبهه مقاومت را که به اهداف متعالی گره خورده است، به درگیری‌های سخیف درون‌گروهی تنزل می‌دهد و مع الأسف بزرگ‌ترین ظرفیت‌های آماده برای طی کردن بلندترین مسیرهای تاریخ را در اندک زمانی تلف می‌کند. امام علی (ع) آثار فتنه را چنین بیان می‌کند: «فَعِنْدَ ذَلِكَ أَخَذَ الْبَاطِلُ مَا خَذَهُ وَ رَكِبَ الْجَهْلُ مَرَاكِبَهُ وَ عَظُمَتِ الطَّاعِيَةُ وَ قَلَّتِ الدَّاعِيَةُ وَ صَالَ الدَّهْرُ صَيْبَالِ السَّبْعِ الْعُقُورِ وَ هَدَرَ فَنِيْقُ الْبَاطِلِ بَعْدَ كُظُومٍ وَ تَوَاحَى النَّاسُ عَلَى الْفُجُورِ وَ تَهَاجَرُوا عَلَى الدِّينِ وَ تَحَابُّوا عَلَى الْكُذِبِ وَ تَبَاغَضُوا عَلَى الصِّدْقِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۸). باطل بر جای خود استوار شود، و جهل و نادانی بر مرکب‌ها سوار، و طاغوت زمان عظمت یافته، و دعوت‌کنندگان به حق اندک و بی‌مشرتی خواهند شد. روزگار چونان درنده خطرناکی حمله‌ور شده، و باطل پس از مدت‌ها سکوت، نعره می‌کشد، مردم در شکستن قوانین خدا دست در دست هم می‌گذارند، و در جدا شدن از دین متحد می‌گردند، و در دروغ‌پردازی با هم دوست و در راستگویی دشمن یکدیگرگردند. گفتنی است جبهه حق زمانی در فتنه فرومی‌غلطد که نگاهش را از اصولش و هدفش و دشمنش بر بندد. وقتی اصول جابه‌جا شد و هدف تغییر کرد و دشمن اشتباهی گرفته شد، فتنه جای جلال و شهید را عوض می‌کند. اصطلاح فتنه در سخنان رهبر جریان مقاومت آیت‌الله خامنه‌ای بسامد فراوانی دارد. ایشان با عطف به تحولات نوپدیدی که در دوران جدید حیات مقاومت به وجود آمده، خطر فتنه را به عنوان یک واحد سیاسی در گفتمان مقاومت بازسازی کرده است: «خطرناک‌ترین این حوادث، حادثه‌ای است که فتنه باشد. فتنه یعنی حادثه غبارآلودی که انسان نتواند بفهمد چه کسی دوست و چه کسی دشمن است و چه کسی با غرض وارد میدان شده و از کجا تحریک می‌شود. فتنه‌ها را باید با روشنگری خاموش کرد، هر جا روشنگری باشد، فتنه‌انگیز دستش کوتاه می‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۵/۰۸).

۱۰-۲. تردید

بصیرت و آگاهی است که به یک عمل دینی ارزش و کارایی می‌دهد و بی‌آن، کنش دینی تهی از هرگونه اثربخشی می‌گردد. تردید یا به سکوت و سکون منجر می‌شود، یا به تعلل و وقت‌کشی و از دست دادن فرصت‌های بزرگ ختم می‌گردد. آنچنانکه خواجه ربیع با وجود زهد فراوانی که اندوخته بود، در جامعه فرورفته در سیاهی و ظلمانی آن روز، صرفاً یک عابد ناآگاه و خاموش و فاقد درک سالم اجتماعی و سیاسی و حتی دینی بود. او به موجب همین ناآگاهی، جایی را درست نمی‌دید و به تعبیر امام علی (ع): «فَقَدْ الْبَصَرِ أَهْوَى مِنْ فَقْدَانِ الْبَصِيرَةِ» (آمدی، ۱۳۶۶، ص ۴۱)، و به امیرالمؤمنین امام علی (ع) گفت: «یا امیر المؤمنین إنا شككنا في هذا القتال» (نصر بن مزاحم، ۱۳۸۲، ص ۱۱۵). شهید مطهری در این باره

می‌گوید: «ایمانی که از بصیرت جدا باشد، اسلام آن را ایمان واقعی نمی‌داند» (مطهری، ۱۳۹۰، ج ۲۵، ص ۱۹۲).

۱۰-۳. تفرقه

انسجام و وحدت که جزء عناصر قدرت به‌شمار می‌آید، به موجب تفرقه، از هم گشوده می‌شود و در نتیجه این گشودن از هم، قدرت نیز تجزیه می‌گردد. قرآن به شدت از وجود ویرانگر تفرقه و جدایی و نزاع درونی بیم داده که از بین برنده اقتدار سیاسی است: «وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذَهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (انفال، ۴۵). براساس آنچه کلام الهی به دست می‌دهد، تفرقه عاملی است که باعث شکست مسلمانان در جنگ احد گردید و این شکست پس از آن گریبانگیر مسلمانان شد که غلبه در آغاز پیکار احد از آن مسلمانان بود: «إِذَا فَسَلْتُمْ وَ تَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَ عَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ» (آل عمران، ۱۵۲). گفتنی است که معمولاً خطر تفرقه در دوره تاریخی استمرار بیش از دوره استقرار، جبهه مقاومت را تهدید می‌کند. از همین رو وجود آگاهی متصل در این دوره بیش از پیش احساس می‌شود. اگر برتری خط آگاهی اصیل جبهه مقاومت همیشه غالب و از یک مرکزیت قدرتمند برخوردار باشد و بتواند به روشنی و گستردگی همه افکار عمومی را تحت پوشش نهد، آن‌سان که همواره ذیل آن مرزهای حق و باطل را دقیق بنمایاند، هرگز تفرقه فرصتی برای ظهور و بروز نمی‌یابد. این امر نیز جز با تمسک به آگاهی از اصول به دست نخواهد آمد. آنچنانکه قرآن در این باره می‌گوید: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران، ۱۰۳).

۱۱. نتیجه‌گیری

آگاهی در حرکت مستمر جبهه مقاومت به دو گونه نقش ایفا می‌کند، نخست ایجاد آگاهی جامع و دربردارنده همه عناصر آگاهی‌بخش که از جبهه مقاومت تهدیدزدایی می‌کند؛ دوم، آگاهی نوعی؛ بدین معنا که هر یک از عناصر آگاهی، رهاوردی دارد که برای جبهه مقاومت، قدرت‌افزایی روزافزونی به ارمغان خواهد آورد. آگاهی جامع (آگاهی از اصول، هدف، دشمن، زمان)، آگاهی است که بایستی به صورت پیوسته و متصل و هم‌زمان و در کنار هم انجام شود؛ چراکه در صورت فقدان هر یک از عناصر آگاهی‌بخش جبهه مقاومت، روند حرکت مستمر آن به تعلل و توقف و اعوجاج و چندگانگی بر اثر تردید و تفرقه و فتنه می‌انجامد. رهاورد آگاهی نوعی چنین است که هر یک از عناصر آگاهی، ایجادکننده خصیصه‌هایی است که بخش زیادی از قدرت مستمر جبهه مقاومت را تأمین می‌کند. آگاهی از اصول، ثبات می‌آورد و آگاهی از هدف، مجاهدت‌خستگی‌ناپذیر می‌سازد و آگاهی از دشمن، آمادگی کامل می‌آفریند و آگاهی از زمان، دفاع هوشمندانه و هجوم مدبرانه را ساماندهی می‌کند.

منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

- آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). *تصنیف غرر الحکم و درر الکلم*. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله (۱۴۰۴ق). *شرح نهج البلاغه*. قم: مکتبه آیت الله المرعشی النجفی، ج ۱۴.
- ابن اثیر، ابوالحسن علی بن محمد (۱۳۸۶ق). *الکامل فی التاریخ*. بیروت: دار صادر، ج ۳.
- ابن فارس، احمد (۱۴۰۴ق). *معجم مقاییس اللغه*. قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ج ۱.
- جوهری، اسماعیل بن حماد (۱۳۷۶). *الصحاح*. بیروت: دارالعلم، ج ۲.
- حدادی، محسن؛ لکزایی، نجف؛ قره داغی، مهدی (۱۴۰۳). *ماهیت حکمرانی مقاومت در قرآن کریم*. آیین حکمرانی، ۳(۲)، ص ۳۷-۵.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۸/۰۵/۰۸). *بیانات در خطبه‌های نماز جمعه*. قابل دسترس در: www.leader.ir/fa/content/1786
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷). *انسان ۲۵۰ ساله*. تهران: موسسه ایمان جهادی.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۸/۱۰/۲۹). *بیانات در دیدار با اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی*. قابل دسترس در: www.leader.ir/fa/content/6316
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲/۱۲/۱۵). *بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری*. قابل دسترس در: www.leader.ir/fa/content/11526
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۱۱/۱۹). *بیانات در دیدار با فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش*. قابل دسترس در: www.leader.ir/fa/content/14169
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷/۱۱/۲۴). *بیانیه گام دوم انقلاب*. قابل دسترس در: www.leader.ir/fa/content/2234
- خمینی، سید روح الله (۱۳۷۸). *صحیفه امام*. قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۲۱، ۱۲، ۱۵، ۵.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق). *مفردات ألفاظ القرآن*. بیروت: دار الشامیه.
- سیوطی، جلال الدین (بی تا). *در المثنوی*. قم: کتابخانه آیت الله مرعشی، ج ۵.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴). *المیزان*. ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین، ج ۱۱.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. تهران: ناصر خسرو، ج ۴، ۱۰، ۸.
- طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷ق). *تاریخ الامم والملوک*. بیروت: دار التراث، ج ۴.
- غریبان، مرتضی؛ صفریان، غلامرضا (۱۴۰۰). *چالش‌های سیاسی مقاومت اسلامی در عرصه داخلی و راه حل‌های قرآنی مقابله با آن*. *مطالعات علوم قرآنی*، ۴(۳)، ص ۹۹-۱۳۰.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹ق). *الکافی*. قم: دارالحدیث، ج ۱.
- مسعودی، علی بن الحسین (۱۴۰۹ق). *مروج الذهب*. دارالهجره، ج ۲.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۷). *حماسه حسینی*. تهران: صدرا، چاپ سیزدهم، ج ۱۷.

- مطهری، مرتضی (۱۳۹۰). مجموعه آثار. تهران: صدرا، ج ۲۵.
- معین، محمد (۱۳۸۴). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر، ج ۱، ۴.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۱). تفسیر نمونه. تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ بیست و پنجم، ج ۸.
- ملکزاده، محمد (۱۴۰۲). مقاومت مردم‌پایه در حکمرانی اسلامی. آیین حکمرانی، ۲(۱)، ص ۱۴۸-۱۲۷.
- نصر بن مزاحم (۱۳۸۲). وقعة صفین. القاهرة: المؤسسة العربية الحديثة.
- واقدی، محمد بن عمر (۱۴۰۹ق). مغازی. بیروت: مؤسسه الاعلمی، ج ۱.